

ԸՆՏԱՆԻՔ

ՀԱՆԴԷՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԵՒ ԱՅԼ ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԵԱՅ

Բ. ՏԱՐԻ

1885

Թ. ԴԻ 10

ԵԱՐՈՅԱԿԱՆԱՆՔ

Ընտանիքի էջերուն մէջ մերթ ընդ մերթ ամուսնական խնդրոց մասին յօդուածներ կը հրատարակուին, յորս փոքր ի շատէ կը բացատրուին նոյնպէս ամուսնութեան արդեիւնչ պատճառներուն՝ այն բաղում դեղձմանց երեսէն յառաջ եկած վնասներն. այդ վնասներն տխուր տողաւորութիւն մը կը թողուն ի մեզ, երբ պահ մը հետախուզենք թէ տղիտութիւնը այս կէտերուն մէջ գործոն գեր մը կը կատարէ:

Այս տողերը գրելու պահուն վայրիկ մը պարտաւոր ենք ընդունիլ թէ հայ ընտանեաց մէջ մուտ գտած վատթար քաղաքականներ խանդարած են այն ամենէն քաղցր վիճակն զոր ամուսնութիւնը կուտայ սիրտլառ ամուլից. ամուսնութիւնը այժմ ոմանց համար հեռացած է իւր նախկին երանական վիճակէն: Ո՞վ է այն որ ընտանեկան սիրոյ օթեւանը կը քանդէ սպառնալից շռայլութիւնը, ո՞վ է որ առն և կնոջ

սիրոյ կապը խզել կը յանդգնի. — պըճնասիրութիւնը, ո՞վ է որ առն վեհութիւնը կը բառնայ կնոջ առջեւ, կնոջ քաղցրութիւնը առն առջեւ. — փոխան առաքինութեան կնոջ բերած օժիտն:

Այս ամեն ամուսնական խնդիրներն աչքի առջեւ ունենալէ վերջ անհնար է որ վ. Հիւկօի խրատն պահենք. «Ամենեւին մի ամուսնանաք, ամուսնութիւնը պատուատում է, կըրնայ յաջողիլ կամ չյաջողիլ, զգուշացէք այս վտանգէն»:

Ներկայ սերունդը երբէք չպիտի կրնայ անգտապարտ մնալ, երբ կը խորհի ջնջել այն բարւոք անօրինութիւն որում կը հպատակէին երբեմն մեր հարք. սակայն այսօր ժամանակներն փոխուած են, այսօր կանանց գործակցութիւնն ընդ առն ամենէն աւելի կը պահանջուի, քան կոյր հպատակութիւն, կամ երկրպագութիւն: Երկրպագութիւնը այսօր մեծ հաշիւներ ընելու պէտք կըզգան, երբ կորոշեն ամուսնանալ, ուստի և կը պահանջեն յօրիւրդաց դրամ:

Որքան արգահատելի և մանաւանդ նողկալի է այն ծնողաց տգիտութիւնը կամ պարտուց անճանաչողութիւնն՝ որով ծնողք միանգամ ընդունելէ վերջ իրենց ընտրած երիտասարդաց պայմաններն, բազում դիւրութիւններ տալէ յետոյ նոյն երիտասարդաց՝ յարաբերութիւններ հաստատելու համար խօսեցեալ օրիորդաց, կուգայ ժամանակ մը յորում վար կառնուն իրենց դիմակը, և տակաւ առ տակաւ կը կտօն իրենց պայմաններէն, յանհրաժեշտ զայլոյթ երիտասարդին, և յանհարկ միշտ անմեղ օրիորդի մը՝ որ կ'զգայ զինքը խաբուած իւր սիրոյն մէջ:

Որքան սոսկալի անտարբերութիւն կը պատճառէ ընտրեալ օրիորդաց, և երիտասարդաց համար՝ կորուստ, երբ ծնողք նախ և առաջ կը քաջալերեն մի կողմէ, կը բողբոջեն օրիորդին սըրտին մէջ ծածուկ վառած կրակը որ նուիրական հուր մ'է, և միւս կողմէ կը ծաղրեն նորա անտիական հասակի տպաւորութիւնները. շատ իրաւամբ կը մոտձէ ընտրեալ երիտասարդն թէ իւր երջանկութիւնը զայլ ոք երջանկապանելուն մէջ պիտի գտնէ, ուրեմն է՞ր նորա երազած երջանկութեան վրայ առ քօղ մը ձգենք, է՞ր սէրն վատ խաբէութեան մը զոհ ընենք, և թողունք որ այն սիրան՝ որ պահ մը առաջ սիրով գուրգուրանօք լի էր՝ յուսահատութեան և ատելութեան անօթ մ'ըկայ:

Հայ ծնողաց ոմանց այս յոռի անըզգայութիւն՝ որ ոճիրներու նախակարապետն է՝ մեր սրտերը կը ճնշէ արգարել և նոցա ողբալի կուրութեան վրայ մեր աչքերէն արցունք կը հոսեցնէ երբ կը մտածեմք մանաւանդ թէ ծրնողք որ պարտաւոր էին իրենց գլխինէն զնել իրրեւ պատուանդան իրենց օրդուց համար պատրաստուած երջան-

կութեան սեղանին, և զոհուիլ փափաքանօք առ սէր նոցա, ահա յառէտ տոնակոխ կ'ընեն ծնողաց և օրդուց մէջ ի յախտենից դրուած արագան դաշինքն և կը թողուն. կը մոռանան իրենց պարտքերն և դատերաց դատաւիճիքն կ'արտասանեն մահալճիւ մը:

Եւ միթէ պէտք է կարծենք թէ միայն օրիորդք կը տուժեն այս պարագային, երիտասարդք եւս որոյ ճակատագրին պիտի միանար խօսեցեալ օրիորդաց հետ, անհարկն յուսահատութեան կը մատնուին, ոչ առ այն զի սերժուեցան տմոսնական աշխարհէ, մինչդեռ իրենց խօսեցեալներէ բաժնուած պահուն իսկուրիշ հարկւրաւոր օրիորդներ կ'առաջարկուին իրենց, այլ զի բազում օրիորդներ արտասուաց և թերեւս մահուան դատաւ պարտեցին. նոյն բարեսիրտ երիտասարդք ծնողքէ աւելի մտահոգութիւն կը կրեն իրենց բաժանման պահուն, ու զարմանք, որ ծնողք այնպիսիք չեն սթապիր իրենց նողկալի անտարբերութենէն՝ որոյ արդիւնքն մահ է անվրէպ իրենց դատերաց:

Ո չարաբաստ օրիորդ, դու որ կը նախանձէիր երբեմն քու ընտրած երիտասարդիդ առ այլս ցցուցած սիրելութեան վրայ, որչափ պիտի զայրանաս, երբ տեսնես թէ նա կը հրաժարի ի քէն, չուզելով զօհուիլ ծնողաց խաբկանաց. թերեւս այսուհետեւ մահու հրեշտակն ըլլայ քու անբաժան ընկերդ. փոյթ չէ, ծնողքդ այնպէս կ'ուզէ, գրեզ սիրող երիտասարդն անմեղ է:

ՀԱՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱԽԱԿԱՆԻ

ԺԶ.

29 Ապրիլ 83

Սիրելիդ իմ Մարթիկ

Հուր կը թափէր նամակէդ յոյժով չանթարձակ կ'որոտայիր, և արդար ցտամամբ համակելով՝ խորխորաբար բողբոջ կը բառնայիր անխրատութեան դէմ. քայց ճիւղ կարդա, ո՞վ կը լսէ... Ռուս կառավարութիւնը կարող է յամիշտակել մենէ աւելն բան լայց ոչ սք պիտի կաշնայ ձեռնամուխ լինել մեր բնութեան կեանքաց. քանզի անբռնարարելի է տունը. Ռուսի տունն սուսյժմ իրր վարժարան միանգամայն պիտի ծառայէ մեր տարաբաղդեղարաց ու քերց համար: Տունն՝ աւելն բան է. եղ համար, տունը՝ մեր գոյութեան խարխին, տունը՝ մեր ապահովութեան փարախն է: Ահա ինչու համար այսչափ կարեւորութիւն կընծայեմ ես տան, ու կը սիրեմ այսքան խօսիլ առ տնին կենաց վրայ: Այսօր ահա դարձեալ անէն կ'առնում նամակիս նիւթը — ՊԱՏԿԵՐ մի:

Այդպատկերն՝ զոր պիտի նկարագրեմ քեզ՝ անցեալ օր հայրս ինձ նուիրեց սենեկիս ի զարգ:

Իւզաներկ է պատկերը և ունի ոսկեզօծ շրջանակ: Նկարչին ճարտար վրձինը նկարած է հոն անամպ երկինք մ'որ աստղեր կը պլպլան, և որոյ արեւելեան հորիզոնին վրայ արծաթափայլ Լուսնուկայն կերելի որ գիշերային ասուերաց մէջ՝ կը սփռէ աղօտ ճաճանջներ. լուսնին հանդէպ կը նշմարուի մի տուն պարտիզի մէջ կառուցեալ:

Հոն՝ ծառի մը ստակ տու կախկանութեղի մի տմայն լուսով գեռառի կոյս մը առանձին, հերարձակ, ծերադիր, ձեռնամաժ, աչերն յառած ասողազարգ

կամարին: Ինչ վսեմ տեսարան, որաւար վայրկեան...

Ով կարող է բացատրել զոր ինչ նա կըզայ:

— Թերեւս հիացումն է որ՝ անսահմանութեան ի հանդէս՝ նորու սիրտն է գրտեր, կամ Արարչին մեծութիւնն է անեղը՝ որ կը պարզուի նորա մտաց սուղե թերեւս՝ ագլայրկենին զգալով իւր ոչնչութիւնը՝ իբր տերեւ կը դողայ անհունին ներկայութեան, և հոգին ալ թերեւս՝ նեղ գտնելով իւր նիւթեղէն կեղև՝ կը սլանայ, աննպատակ սփիւռնեբու մէջ կը սառաւնի, և անհունութեան հետ կը գրկախառնի՝ երկնային հեշտութիւններ անյագ ծծելով: Կամ թէ փառաբանութիւն մ'է զոր նա կը մատուցանէ Սնեղին, օրհնութիւն մ'է զոր իւր շրթներ կը մուշկն մեղմածայն և կամ ո՞ր գիտէ՝ թերեւս իւր սիրտն է զոր համարձակ կը բանայ լուսնին ու աստղերուն՝ իրր գլծառատ երկնային սգիներու և աննցմէ կը հայցէ սիրոյ չող մի արձակել ևս այն սրբտին մէջ որոյ համար իւր սիրտն ուժղին կը բարախէ, ու կը հայցէ մանաւանդ սակի ճառագայթով մի զօգիլ միմեանց երկոցունց որտեր: Ոհ, նոյն պահուն՝ արատասուաց կաթիլներ իւր գիրգ պոտերէն անշուշտ ի վար կը հոսին ու խորին կառաչ մ'անպատճառ իւր խանդավառ կոյժքը կ'սուսցանէ:

Իսկ եթէ արմենուհի մ'է նա, վրտահամ «Տեք կեց»ն որտաբուղիս կ'արտասունէ արատասուպից, և կը բաղձայ որ իւր արտօսին շողի պատնալով առաւօտեան ցօղին հետ իջնէ թանալ խառնըն ու ծաղիկներն ույն գաշտաց ուր կը թռչին անգագար իւր իզձեր. կամ թէ լուր կը հարցնէ այն քողաքներէն, գիւղերէն ու չէներէն որոյ վրայէ անցնելով կուգայ լուսին և որոց սգա-

կիր տեսարանին անդրադարձումն է գողցես իւր մեղամաղձոտ գէմք. թերեւ համբոյրներ կը յանձնարարէ նմա տալու այն շիրմաց յորս իւր նախա-հարք դարերէ ի վեր կը ննջեն, կամ թէ նորա հետ բարեւներ կառաքէ այն լեռնաքար կոյս հողիներուն որք իւրեան պէս բնութեան տաճարին մէջ կը սիրեն աղօթել զկշերպին այս վե-հափառ ժամուն:

Եւ թերեւս երկնից գութը պաղա-տազին կը հրաւիրէ հարստահարեւոյ, զրկեւոյ վերայ թերեւս ապստամբ որ-տերու համար կարեկցութեան ցօղ ու կուրացեալ մտաց համար ճշմարտութեան լոյս սրտազին կը հայցէ յերկ-նուտ:

Այո, Մաքրիկ, այո, այս ամենը կղզայ գեռատի կոյսը. կը տեսնեմ որ իւր դիմաց վերայ իւր սիրտ կարոտ-փայլի, և իւր աչոյց էջ իւր հոգի:

Չգիտեմ որ կրօնապետի հետեւել է նկարիչը. բայց ինձ կը թուի թէ տիեզերական կրօնից աշակերտ մ'է նա քանզի իւր նկարն ամեն կրօնքներն ալ կը բովանդակէ իւր մէջ. Գրէստիեայ թէ Մահ ետական Բնապաշտ թէ Աստ-ուածապաշտ, իւրաքանչիւրն իւր կրօ-նին սկզբանց գէմք գործած չլինիր եթէ հրաշափառ աղբ խորանին առջեւ նոյն ժամուն ծնրադիր աղօթէ այսպէս եր-կիւղած: Արուեստագէտն որ նկարած է այս պատկեր՝ ճարտար ձեռաց ու նուրբ վրձինի հետ ունեցած է նաեւ վառիկասուն սիրտ ու սուրբ ներշնչու-մ. գունով, լուսով ու ստուերով մի բանաստեղծութիւն շարադրեր է նա. պարզ այլ վսեմ, համբ ալ խոր-հրդաւոր բանաստեղծութիւն: Եւ ար-դէն եւժ բանաստեղծներ ալ աղօթե-լու համար՝ այս ժամն, այս դիրքն, այս երկինքը կը նորեն:

Այսպիսի աղօթքք է՝ ի յետոյ, ո՛հ որ-

չամբ որբայած կղզայ մարդ զինքն. ա էն ծանրութիւն կը թօթափի վա-յէն, և կարծես կը դառնայ զուտ հո-գի կամ. զուտ զգացում ա էն ինչ պայծառ կը տեսնէ նոյն ժամուն, և աւելի մօտեցած կը դռնէ իւր անձն-առ Աստուած:

Այսպէս իցիւ թէ մեր տանց մէջ ալ աղօթէին:

Մնամ քոյր

4.

ԲԵՐԿԲԱՆՔ ԳԱՐՆԱՆ

Անբայատրելի յոյզերով բնութիւն իւր տօներն կը խմբէ, ծաղկերանդ գաշտերու և հովիտաց էջ, երգեցիկ թռչունք կաւեան այդ տօներն, թե-թեւաշարժ սուրհանդակներ՝ որք հը-մայք կազդեն բոյսերու և ծաղիկներու հաւասար, իրենց հրաւրեցներով ան-նման, աննման և իրենց տուած ազդու գասերով:

Այս յամիշտակէ ժաւերուն մէջ թ'իչ կղզան սրտեր, հաւաչել. թ'իչ կը խո-կան մեքերն, անձայր գեղեցկութեան էջ սըննալ. թ'իչ կը հծծեն հողիք որք Աստուծոյ բարութեան լուսանցքն են, հիւժիլ, և ս'սիլ կեանք մը վե-րջսալին հրճուանայ և բարեացնուիր-ուած ի սպառ:

Ամենէն վսեմ ներդաշնակութիւնն է այն անշուշտ զոր աշխարհ կը թրք-թռայնէ. բանաստեղծին քնարը կը փչրի, անպօր լինելով ուրախութիւն-ներ երգել. նա աւելի կը սիրէ ար-աւաստաթոր ուռիներէն ի կախ թողուլ դոյն, վստն դի իւր սրտին ղեզումներն անհնար է որ ճշդիւ բացատրէ, և կարտասուէ անզօր մանկուն մը պէս. աղբ արտասուք նորա սրտին կատաղու-թեան վսեմն է:

Մարդուն հաւաչներն թող խառ-

նուին ցօղոյ հետ, որ հեղիկ հեղիկ
կը գդտէ ծաղկանց թերթերն, կը
զովայէ ժապորժ մշակին հրատապ
ճակատն, և կը չէ խաղաւէր ման-
կանց հերքն, ինչպէս նաև կուսին որ
լերան զտոբիւրքին վրայ կեցած կը
գիտէ զանհունութիւն եթերին, բոլո-
րովին վերացած սուրբ զգացմամբ:

Կը տեսնենք հին երկու սիրելիք,
որք իրենց սիրոյ նախերգանքն կը ունին
կը նկատեն նոքա արշարոսոյ ոսկի ծո-
պերը իրբու իրենց արտից վառարան-
ներէն արծախուած կայծերն, կը ժպտ-
տին նոքա իտես այն տիւնու գեղեցի-
կութեանց զորս բնութիւնը շուրջէն
ծաւալած է իւր ծոցին: Ե՛ջ, իւր խոր-
հրդուոր վայրաց Է՛ջ: Նոքա սյգ-
դահուն կը կարծեն իրաւամբ թէ
կեանքը ինչո՞ք մ'է և աշխարհ տա-
ճար մը Յախոնեանիանին օրհներգու-
թեանց սահմանուած:

Եւ սակայն այս սրտագրու ժաւերէն
վերջ կը հասնին վերջապետայ ժամերն,
երբ վառ և ժպտուն հարկուն մը
կանգրդարձէ իւր մէջ մարդկային
իզներ և զգացումներ, երբ սիրակէդ
ուխտեր գէպի յերկինս կը բարձրա-
նան, երբ սրբն և սցրին գէպի անհու-
նութիւն կը վերտառքեն բուղիս սրտե-
րու հեծութիւններ, այն ատեն նոքա
դեռ ևս իրենց աչքերուն մէջ ար-
ցունք կը գտնեն բաւական, զորս յա-
ռուօտուն իսկ խառնեցին արշարոսոյ
ցօղերուն հետ: Բայց միշտ իրենց լս-
փութանքն կը յատագրէ զերենք, երբ-
իրենց ճակատները կը հովահրէ զե-
փութն, նոքա կը համարեն թէ հրեշ-
տակաց շունն է այն, որ եկած է ի-
րենց երկնայնոյ վրայ լի ու լի տեղե-
կութիւններ հաղորդել և իւրայնոյ
բերկրանքն պատել:

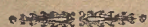
Ո՞ գարուն երանաւէտ, վզրային
ընծաներն քու բարութեանդ պատկերն

պիտի յօրինեն, ֆիլամելի նուագներն
քու լիութիւններդ պիտի հոշակեն,
և մարդն, տկար հաշներդու, պիտի
երգէ իւր սրտայուզութիւնքն, և իւր
սիրոյ ցնորքներն ի գուր: Եւ քանի
խանդավառ և ըղձալի կը գտնեմք
կեանքն այս պահուն: Սհա անմահին
Է՛ջ ձօնն առ մարդ, ինչի և բերկ-
րանաց շրջան մը որոյ համար վսեմ
ալ պարզ տրիտուր մը էր ինչո՞քուի,
աղօթք, սիրաղեղ Տիրա՛յ մը հետ
սուրբ բանակցութիւն մը, որ բազում
հեշտագոյն աշխարհներու բուրմունքն
իրեն հետ կը բերէ, այլ սակայն այս
աշխարհի սահմաններուն առջև կը ցնդի
իրբու ծախ բուրվառի: Ընդ երկար
ստուերներու Է՛ջ թափառեցանք, ընդ-
երկար ցածուն խրճիթներու ծուխե-
րուն Է՛ջ թաղուեցանք, արտասուա-
լից վէեր մեր տուջու բացինք Էնթի-
սպեցինք լինել դադաղի մը կամ
դամասի մը քով ճրագ մը հիւծանող,
կամ հովէն ազադ եղէդ: Ի ճկուն
որ կ'արտասուէ մարդկային ունայնու-
թեան վրայ, այլ որ ուրախութեան
արտօնն ևս կը ծրարէ իւր կեղեւնե-
րուն մէջ յիշատակի անմահութեան
համար, ժամ է որ բնութիւնն շրե-
զացեալ, հարսնուհին եղանակաց մեր
տխրութեան ամպերը իրաց վարտաէ
և զ՛ զհանէ ի լլուրն կենաց, ուրու-
խալի երգերով արձագանդներ ամեն-
ուրեք հնչեցնելով, քայքայուած սրբ-
տերու Է՛ջ սիրտանք և կեանք հեղ-
լով, զուարթութիւն և հրճումնք:

Թերեւս երբ ընթերցողք մտնելով
մեր գլխոյ վրայ տարածուած անհուն
հաստատութիւնը աչքերնին բնութեան
տեսարաններով պարտաբեր պահուն
յիշեն այն մտածացին զօրութիւնը որ
ճակատագիր կը կռնէ, յիշեն նաև
բազում անբմբհներ հարսածներ ու
րոնց վրայ նոցա սիրակաթ շրթներ ստա-

կըտրին և վառ սրտերն մարին ահ, յուսահատութիւն, վատութեան նուիրակը թող կտրնչի այն յաւէտ, մարդուն գրգռումներուն սեմոյ վրայ կանգնած նախանձուտ մ'է վատթար, իրեն արքանեակ ունենալով թշուառութիւնն, որ կը կործանէ անխնայ, սոսկ վկայ թողլով իւր կատաղութեան աւերք և մխիթար:

Ի՞նչպէս պիտի մոտեննք պահմը թէ այս հեշտոյի տեսարաններէն ի մօտոյ պիտի տանք հրաժեշտ, այս արեգակն որ կողեւորէ դաշտն ու հովիտն այժմ, ընդհուպ կիզիչ հրադամագ մի լինի, այս տերեւք որ կը լսեն մեղմիկ ուխտեր իրենց թաւումներուն մէջ, իրենց կանաչութիւնը կորուսանեն տախա, այս առուակն որ այնքան քաղցրասահ կը գդչէ ցամաքի վաղու և ու մարդկային այս հրճումնքն որ կը բուցոված սրտերու խորեր, տաղտկանաց փոխուի արագ, և մեր մտածութիւններն. դառնանուն ի նշ անկում, ինչ վայրկենական հաճոյքներ գուցէ ըսեն նոքա, որք երեւոյթներու առջեւ միայն հաւատք կը գդան, նոյա բնազդումներն անամնոյ բնազդմանց հետ կը զուգահաւասարի, սակայն խոհուն մարդը կը վերանայ առ Աստուած, և կըսէ սրտագին օրհներգով մի, Դու, Տէր, յաւէտազուարճ գարուններ պատրաստած ես մեզ անշուշտ, որոց մի հարն ցցուցիր այժմ օրհնալ լինիս: Բիւր շնորհակալութիւն քեզ: Բնութեան համար մեծագործութեան այս հսկայ արժանիս:

ՏԻՐԱԾՆ ՓԱՌՔԸ

(Շար. 9. քիւնն)

Երկամասարդ համանին շատ անփորձ էր հրապուրելու արհեստին մէջ, և իւր ստորին դասի մը վերաբերիլը մեծ ամօթ մը կը համարէր իւր անձին համար: Բայց իւր խեղճ սիրուհին այնքան անմեղ ու միամիտ էր, որ չէր կրնար հասկնալ թէ ի՞նչ ըսել կուգէր իւր համանին, և թէ ի՞նչ հարկ կար բաժնուիլ իւր հայրենիքէն և ծնողաց համետ յարկէն: Բայց երբ քիչ մը մտածելէ յետոյ կրցուէր ի միտ առնուել երկամասարդին առաջարկութիւնը, այն ատեն ահա զգաց սարսուռ մը որոյ տպաւորութիւնն խիստ ծանր եղաւ: Աղջիկն չլացաւ, յանդիմանական խօսք մը չարտայայտեց, բառ մը չարտասանեց, բայց իժէ մը ստորապիածի պէս իւր չիղերը ձգտեցան անձկալիւ նայուածք մ'արձակեց առ իւր սիրելին: Նայուածք մը որ երկուայրի նեախ մը պէս մինչեւ տարփածութիւն աղիքներուն մեջ մխուեցան, և յօշ յօշ պատառեցին զայնու Ապա տրամութեամբ ձեռքերը գոցելով, իւր հօր հիւղակն փութաքայլ գնաց իբր միակ ապտհով ապաստանարան:

Պաշտօնակալը չփոթահար, որտաւեկ՝ զղացեալ, հեռացաւ այն տեղերէն: Յայտնի չէ թէ ինչ կրնար ըլլալ իւր բուն զգացմանց հետեւանքն, եթէ յանկարծական չուն մոռցնել չտար իւր սիրային մտածումներն: Նոր տեսարաններ, նոր հաճոյքներ և նոր ընկերներ տակաւ գրեթէ բոլորովին մօրեցին իւր սրտին մէջ մնացած սիրոյ կայծն, սակայն պատերազմական արեւ

տարանայ, բանական բազմութեան, և նոյն խոյն պատերազմի աղմուկներուն մէջ երբեմն իւր մտածումներն գեղջկական անդորութեան և գիւլական պարզութեան վրայ կը գտնուին ճերմակ խրճիթն, արծաթանման վտակն և սրափուշերու ճամբայն, նորա վրայ յածող քնքուշ գեղջկուհին, կրթնելով իւր սուին վրայ և սուրբ սէր ճառագայթող աչքերով իւր խօսքերուն ունկընդոնելով: ահ, ինչ տխուր յիշատակներ:

Խեղճ սղջիւն կրօն հարուածը, և քոյր իւր յայտնուն մէկ վայրկեանի մէջ օջիւնաւոր ստուգիւ գծաճի հետեւանք մ'ունեցաւ: Այս հետեւանաց առաջին քայլերն էին նուազմունք և չգայտուած թիւնք, որք իւր մարմինն սարսեցին տանց յաջորդեց տեւական և ողբալի մեղամարտութիւն մը: Յուսահատիլոյն նշմարած էր իւր պատահանէն բանալին գնացըը, տեսած էր իւր անհաւատարիմ հոմանին զոր իբր յաղթական կը տանէին, ի ձայն թմբիկի և փողի, և ի շուք զինուոյ: Վերջին անձկալիւ տկնարկ մ'որձակեց անոր ետեւէն, երբ առաւօտեան արեգակն կը ճառագայթէր իւր գիմաց վրայ, և սողաւոր գին փետուրն կը ծածանէր փիւռէն, անցաւ գնաց իւր սրտի հատարն, անբեւեռութեամբ գերդ մի վայելուն տեսիլ իւր աչքերէն, ձգելով զինքն խաւարի մէջ:

Աւելորդ է նորա յետագայ պատմութեան մանրամասնութեանց վրայ ծանրանալ, զի բոլորովն նման են ուրիշ սիրային մեղամարտութեան պատմութեանց: աղջիկն ընկերութիւններէ կը խորշէր, և մէն միայնակ կը թափաւէր այն տեղերը յորս յա-

ճախած էր իւր հոմանոյն հետ:

Նման վիրաւորեալ դազանին, լուծեան և միայնութեան մէջ արտասուել կուգէր: մտածելով այն հիւծիւ վշտին վրայ որ իւր մարմին կը կրծէր: երբեմն երեկոյն ուշ առնէն, գիւղին դրան առջեւ կը նստէր տխրաբլին: երբեմն ալ սրափուշերով շրջապատեալ ճեմելեաց մէջ տխրածայն երգ մը կերգէր, զոր կաթնալաճառ օրիորդք մը տիկ կընէին անձայն և յափշտակեալ, երբ դաշտերէն կը վերադառնային: նորա բարեպաշտութիւնն ու եկեղեցւոյ համար ունեցած սէրն մինչև մոլեգնութեան հասաւ, երբ ծերունիները նորա գալը կը տեսնէին, երբ կը տեսնէին մանաւանդ նորա յուսահատ, այլ տակաւին թարմ գէմքը, և այն սուրբ կերպարանքը զոր մեղամարտութիւնը կուտայ ամբողջ մարմնոյն, ճամբայ կը բանային ակնածանօք, և անոր ետեւէն նայելով, իրենց գլուխը կերերցնէին իրը չարագուշակ ինչ նկատելով նորա շարժումներն:

Օրիորդն համազում մը կղզոր յինքն թէ մօտ էր ի սեւ գերեզման մըտնելու, զոր, սակայն, իրը հանգստեան վայր մը կը նկատէր: Այն արծաթեայ կապն որ կը միայնէր զինքը կենաց թոյլցած էր, և կարծես այլ ևս հաճոյք չկար արեգական տակ իրեն համար: Եթէ երբէք որտեղ մէջ վրէժ մը ունէր իւր սիրելոյն համար, մարած էր այն: Ոխտիւլ կըքեր չէին կրնոր մնալ գտնել նորա սրտին մէջ: և տըխրութեամբ խառն խանգաղատանք մը զգացած մէկ վայրկեան, վերջի հրաժեշտի դիր մը ուղղեց առ իւր հոմանին: նամակը ամենապարզ քերտով շարադրուած էր, սրտառուչ իւր պարզու-

թեան մէջ: Գրեց անոր թէ օրհնական էր, առանց պահելու անկէ թէ իւր վարձունքն էր պատճառ իւր մահուան:

Նկարագրեց նաև այն նեղութիւններն, այն անջանքներն զորոնք կը կրէր և վերջացուց զիրն ըսելով թէ չէր կրնար հանդարտօրէն վերջին շունչն փչել քինչև որ ներողութիւնն չը զրկէ իրեն:

Առաջնիկներն երկն

Փարպժ. յԱնգղիերէնէ

Յ. Հինոյեան

(Շարունակելի)

ԱՌՈՂՋԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՄՆՆԴԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՍ

Ուտելիք եւ քմայելիք պատրաստելու եւ զանոնք բնութիւն արուեստը

(շարունակելի)

Բուսական ցեղէն բաղուած ուտելիք

Մարդուս սննդեան ծառայող բուսական գոյացութեանց ցանկը պարզելէ յառաջ դիտել պիտի տանք թէ բոյսերն ընդհանրապէս կենդանական գոյացութեանց, մինչև իսկ ամենէն կարծր ու խիստ գոյացութեանց չափ շուտով չեն մարսուիր, վստահի անոնք զիւրազոյնս մարմնագործելի են բնութեամբ:

Մենդական բուսոց գլխաւոր կը դասուին հաց շինելու ծառայող արմուրքը:

Սիլատեսակ (graminée) բուսոց մէջ, ամենէն սննդարար և անորժահամ հաց տուող տունկը ցորենն է: Արդէն դիտել տուած ենք թէ ցորենը կը բաղկանայ երեք տարրերէ որոց երկուքը բուսական են բնութեամբ, իսկ երրորդըն սնձան (gluten) անուանեալ, կենդանական նիւթոց բոլոր յատկութիւններն ունի: Հաճարէ (շաւար), գարիէ, վարսակէ (եւլաֆ), լազուտէ (էֆէպտոցորեն)

շինուած հացերն ցորենի հացէն շատ վար կը մնան:

Բրինձը թերեւս այն հատիկն է որ մարդկան ամենամեծ մասին սննդեան կը ծառայէ. իրր ուտելիք դիւրաւ պատրաստուելուն համար է անշուշտ որ միւս սիլատեսոց վրայ այս յառաջադասութիւնը վստահած է: Բրինձը առողջ, անոյշ, անորժահամ, զիւրամարտ ուտելիք մի է, սակայն ցորենէն շատ քիչ սննդարար:

Աղէկ հաց առնելու համար, պէտք է որ զանգուածն աղէկ մը խմորուելէ ետքը՝ չորս կողմէն ծեծուի ու տրորուի երկար ժամանակ: Փորձով հաստատուած է թէ հացը որչափ աւելի եփուի, այնչափ աւելի դիւրամարս կըլլայ, բայց քիչ եփած հացէն նուազ սննդարար: Թարմ հացը օճեկ (պէւսթ) հացէն լաւագոյն է, սակայն և այնպէս պէտք է զգուշանալ փուռէն նոր ելած տաք հացն ուտելէ, որն որ շատ դժուարամարս է:

Հոս կը նշանակենք հացին խարդախութիւնները զորս մեղապարտարժանք սիրութիւնն ի գործ կը դնէ մեծ քաղաքացի մէջ և որոց արդեւումն ըստ բաւականին խստապահանջ չէ:

Հայագործք հացը կը խարդախեն

1. Շայեղով (շապ), աւելի ճերմկեւելու համար:

2. Մագնիտիայի բնածխատով, դէշ աւելնելուն հոռո ծածկելու համար:

3. Պոտասի բնածխատով, գինի եւ պղնձի ծծմբառններով, խմորը խնայելու համար:

4. Կրոյ ծծմբատով և բնածխատով, կապարի բնածխատով եւ վիսմութի ենթաբաղատով (sous-nitrate de bismuth) աւելի ծանրացնելու համար:

5. Չոր լուբիայի (պակաք Գասուլեա) ալիւր, ոսպի, լուբիայի, մաշի, (պիզիլիա), գետնախնձորոց ևն. փեկուղներ խառնելով:

Մեր սննդական առողջապահության մէջ երկարօրէն խօսուած է հացին խար-դախութեանց խնդրոյն վրայ . այս ա-նեկը պայական օգտակարութիւն ունե-ցող գրքին կը յիշուի ընթերցողն :

ԳԵՏՆԱՆՁՈՐ . — այս պատուական խլուկը որ արմուեաց նուազութեան ժամանակ , ժողովուրդներ ափսոջ կը մտնեն : առողջ և անարժանի ու տեղիք մի է . հաւասարապէս կը դըռ-նուի հարստոսին և աղքատին սեղան-ներուն վրայ :

Գետնախնձորայ , մաշկամրդի , սու-գուի , աղուեսածուց (սալիպ) տապիու-կայի , արարտի փեկուղներն յոժ մնն-դարար և մարտդական են : Մաշկ լուրի-այի , սոսպի փեկուղներն նախորդներէն ալ աւելի մննդարար են . սակայն սա ահագին անպատեհութիւնն ունին որ փրցուցիչ են : Յայտ է թէ բոլոր փեկուղներուն նշաշատեսակ մտը , ու-րէն ալ լինի զանաք մասաւարարող հատիկն , արմատը կամ պտուղը , բու-լբուլին համանման տարրադիտական բաղադրութիւն մ'ը կընծայէ . այսինքն հարկը մաս փեկուղի վրայ , 49 մաս թթուածին 43 մաս բնածուխ և 6 մաս ջրածին :

Խլանաւորական քարաքոռը (lichen) ճննդարար դանդող մը կը մատակարարէ զոր խլանաւորի իրենց օրական սը-ննդեան կարգն անցուցած են և օգ-տիւ կը գործածեն :

Շատ մը ծովալին բոյսեր , յորս մա-նուանդ ուտելի ծովասէղը և շաքա-րային ծովասէղը , յոյժ ճննդարար դան-դող մը կուտան որուն ջինացիք մեծ յարգ կընծայեն :

Գերերին (truffe , տոմպան) որ իւր անուշ համին համար շատ կը փնտռուի , շատ փեկուղ և բնասպիտակ կը պո-լունակէ . զրգռիչ է և մննդարար . իւր ամբողջական զօրութիւնք որ յանգա-

վիւս հռչակուած են , անուշահոտ դո-յացութեանց և համեմանքներուն զօ-րութենէն գերազանց չեն բնաւ :

Թարգ . Յ . Բ . Ա .

ԳԵՂԱՆՈՅՇ

Ժ .

Առողջաբանութեան կանոնները կը պատուիրեն որ հիւանդին դարմաննե-րէն ճիշդ ժամանակին պէտք է դար-ժածուին . նոքա կը դաւանին թէ բը-ժելին հաւասար՝ հիւանդագոհն ևս պատճառ կը լինի յաճախ հիւանդաց ա-պաքինութեան . նա գիտէ թէ հիւանդ մը իւր բոլոր մարմնաւոր և մտաւոր աշ-խատութիւններէն պէտք է դադրի , որպէս զի իւր փափաքելի առողջու-թեան շուտով հասնի : Սակայն թերեզ այս բաներուն բնաւ ուշադրութիւն չէր ընէր , ուստի ինքնին շատ զրգռուած էր միշտ , և վտանգաւոր դարձած էր նորա անտարեկ վիճակը , մանաւանդ առ ինքն եղած բազում այցելութիւն-ներէն՝ որք գիւղին բնակիչներէն կը լինէին բարեսրտութեամբ . հիւանդը դարմանող բժիշկը կը պատուիրէր խըս-տիւ որ զանի այցելութիւններէ գերծ պահուի , այլ ինչ որ առաքինութիւն մը ճանչցուած է , դժուարին է ջնջել առիկին սրտէն , նա չգիտեր թէ հի-ւանդութիւն մը սաստկացնելու ոճիրն կը գործէ , փոխանակ իւր ներկայու-թեամբ արիւմանք մի մատուցանելու :

Թերեզ գոհ պիտի ըլլար միայն իւր հիւանդութեամբ , իւր տաղնադներով մահու հրեշտակն ինք զօտը թագեղ ողի մը պիտի համարէր , եթէ զար-նդ հուպ առ նա , սակայն Գեղանու-շի վրայ ևս տկարութեան նշաններ կե-րեւէին , որովհետեւ թերեզի վրայ տա-րած խնամքը , շատ գիշերներ ան-

քուն անցնելը, ունեցած մոտհոգութիւնն բնականաբար զանի առաջնորդէին տկարութեան, այնպէս որ քիչ ժամանակի մէջ երկու հիւանդներ լինէին մէկ տան մէջ. սակայն Գեղամուշի մանկական եռանդն ու կորովը յաղթող կը լինէին սպառնացող տկարութեան, ուստի և մեծ աշխուժով կը կռուէր թերեղի հիւանդութեան հետ. այլ ի դուր, զի թերեզ հետզհետէ կը մոտենար իւր օրհասին, այն դժգոյն կերպարանքին վրայ՝ ուր տնկալեաց նշոյլներն իսկ կը վտարատէին, առանց արտասուաց չէր կարող նայիլ Գեղամուշ, և միշտ կ'արտասուէր. կարտասուէր նման անոր սրբի անգուստ կը մնան յոտոց ստատկութիւնք. թերեզ ևս ալ չէր կրնար համոզել իւր դուստրը իւր առողջութեան գրուականն ի մօտոց յոց տարով. սկարացած էին թշուառ հիւանդին աչաց տեսութիւնքն, իւր ահանջներն եւս ծանրացած էին, կիսակենդան դիակ մ'էր, որ երբեմն երբեմն կը հեւար և նշանացի ձեւեր կ'ընէր՝ որոնք Գեղամուշի յուսահատութիւնը առաւել կ'աւելցնէին և իրեն ապագան մօտեւելու անգամ կը տկաւանար սակայն Գեղամուշ այդ տաղնապալիր պարտաւնջերուն մէջ կ'արիւննար, երբ կը համբուրէր այն խաչը որ իւր առաքինութեան իրբեւ շքանշան կուրծքին վրայ կը կրէր, և ինք մխիթարուած՝ կը հանէր այդ փրկարար խաչ հիւանդին թառամեալ շրթանց կը մօտեցներ, հիւանդը բնազդմամբ իմն մեքենաբար կը համբուրէր զանի, և կը հանգարտէր ինքն և օրիորդն:

Սակայն հետզհետէ հիւանդին ճգնաժամերը կայծակի արագութեամբ կը համոզէին, խեղճ թերեզ, ալ չէր տոկար ախտին բռնութեանց, և ի նշպէս կարենար տոկալ, քանի որ կենսական ոյժն սպառած էր, հիւանդապահք կամ հիւ-

ւանդին սիրելիք լինչէ վերջին վայրկեան յոյսն չէն կորսնցներ, մահա'երձի մը հեծալ թիւններն իսկ սուղ քննութեան յոյզեր կը վարկանին. յոյս ա'էն ինչ կոտիւղօժէ, օրհասականն երեւոյցութիւնն իսկ խարելու հետքը գիտէ, և շատ անգամ իսկ այս խարեւատիր տրուեալին մէջ կը յաջդի: Որքան արագ պիտի լինէր մարդուն անկումը, երբ անյուսութիւն լինէր իւր մերձաւորագոյնն, իւր բնկերակին:

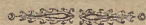
Ահա սորսավելի ժամանակն փութորի պէս կուգար, թերեզ քիչ տոնենէն պիտի ներկայանար յախտնախմբին ահազ տոնին, ըսելու թէ աշխարհի վայ որբ մը կը թողուր, որբ մը կարօտ ա'էն օգնութեանց, հոն յոյսնելու թէ չնաղաղեղ դուստր մի նշուակ կ'ընողը՝ ամէն յարձակմանց բախտին, ա'էն անըւր զրպտոտութեանց՝ որոնք դիւրութիւններ կը գտնեն թշուառ և անպաշտպան օրիորդի մը անձնատիրութիւնը միտադրել, նորա պատիւը խաղաղիկ ընել անգութ խեղճատակութեան մը, թերեզի կենաց վերջին բաղնիքն հասած էին. ինչ որստուսչ խորհուրդածութիւններու առթիւ կուտային այդ բաղնիքն, աշխարհի և յախտնախմբութեան մէջանդ կեցած էր թերեզ վերջին անգամ ողբեց համբուրել իւր դուստրը, խրատականներ ըսել, և թէպէտ մարմինը սյուպիսի գերագոյն պահերուն մէջ իւր ուժը կրնայ ժողվել, սակայն թերեզի համար այդ մխիթարութիւնն անհետացած էր, և գրեթէ անխթարթներու մէջ չարհիւ դրացուհոյ մը եկաւ քահանայ մը օրհասականն անկողնոյն քով և կրօնական մխիթարութիւնները ընձեռեց նրմա: Թերեզ հաղիւ ընել ձայնով մը կարողացաւ ըսել «Միտա քարեա» իւր մարած աչքերը Գեղամուշի արտասուալոր կերպարանաց վրայ սրտոցնե-

լով՝ և ասորս յառիտեան փակելով զանանք :

Գեղանու չի տրտմա թիւնը անհնար է այս մի քանի տարերուն լէջ տրուադրել, թշուառ ողջկան յառաջատու թիւնը տեսնել և չդորովել սրտովին՝ անկարելի է : Քաջանայն ջանաց զանի լիթթարել և լեռնային ընդ հուպ վայելած երանա թիւնները արտայայտել, սակայն, ինչ օգուտ, ցատող սիրտը չուզէր համոզուիլ, թաղծեալ սիրտը կը տեսէ իւր առջև արցունքի ծխածաններ և այդ տրտատու օք կըստփութի :

(Շարունակելի)

ՋԱՐՄԱՅՐ

ԴԱՐՈՒՄ ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԵՆ

Թէեւ անագան, կադամք եր զարմանքն ու ցաւն լիանգամայն յայտնել տարուս նշանաւոր բանաստեղծին զըրաւամահ որ «կենդանոյն անմահութեան լէջ մտած էր» : Վ. Հիւկօի վրայ կը ջանանք մի քանի տարերգրել, վրատահելով միայն իւր յանդգնութեան որ կը բռնադատէ զեղ քան զկար լեր ձգտիլ միշտ. այսպէս է երկտասարդութիւնն :

Վիլիթոր Հիւկօի վրայ գրելու համար ամբողջ կենեւ տասաներորդ դարն պէտք է յաղել, պատմական նշանաւոր դէպքեր, կայսրութեան, յեղափոխութեան յիշատակներ, անցեալին ձայնն լսել, ներկային օրոտման ունի գրել : Վ. Հիւկօի կեանքը արձագանգ եղաւ առաքինութեան մեծագոյն՝ այն է գրթութիւնն : Գարուս այս լեծ քերթուն լեծագոյն մարդասէրն եղաւ, իւր վերջին խօսքն «աղքատաց դուգաղով տարէք զիս» եղաւ, նախախնամայն լինել ուղեց թշուառ էակներու :

Մահու պատիժն արհամարհել, նորա զօրեղ դոտցումն եղաւ, ինչ հիա-

նալի դործ, գլխատման բեմէն վար առնուլ թշուառ սք, որ թերեւս գործիք եղած է կուսակցութեան մը թերեւս նա ան կղ է :

Դեռ նոր դպրոցական բալէն անցած էի, ահա օր մը կարդացի օրաթերթի մը հեռագրաց շտրքին լէջ, թէ այս ինչ խորհրդարանն լեծ գումար մը քուէարկեց կառավարութեան իմօտյ հրատարակելի պատերազմին համար : Փոքր ինչ ի տարեւն կարդացի նոյնպէս թէ վ. Հիւկօի շնորհիւ կոցարն մի քանի մահադարձ անձանց ներում շնորհած է : Այս երկու պարբերութիւններ ինչ յոյզեր կը թաղուն սրտի լէջ, ինչ զուգա՛շուս թիւններ կը յարուցանեն մտաց լէջ :

Դեռ կը յիշեմք այն նամակն զոր առէ քանի մը տարիներ առաջ Գաղիւայ Հատարակաղեւտութեան նախագահին յղեց, ո՛չնչականի մը աղատագրութեան համար : այդ անձն էր Հարթման զոր Ռուսիոյ Պետտթիւնը կը լսեցէր : — Վ. Հիւկօ գրեց. «Հարթմանը չպիտի յանձնէք» : Գաղիա լսեց այդ ձայնին :

Վ. Հիւկօ տանց միշտ չարը, սիրեց լիշտ բարին, իւր ներքին համոզմանց և իւր հանճարոյն գաւառութեանց անսաց : Միջին դարու հաւատաքննութեան խարոյիներն նորա սշրտին լէջ ալ տտելութեան և վրիժուց շանթեր պատրտտած էին, կատաղարար յարձակեցաւ եկեղեցւոյ () լէջ մտած գեղծմանց դէմ, այլ Հարուածեց եկեղեցւոյ սգին զկնուեցաւ աղատական գաղափարներով, մարտի

*Այլ պախարակներ եկեղեցին, երբ խորումանկութեամբ կը շարտի կարճամարհներ հոգեւորը, երբ աշխարհական լիբրու վրայ հոգի կուտայ, բայց սովնուրէք կը պատուենք խոհուն մարդը :

Վ. ՀԻՒԿՕ

դաշտն ելաւ, և հոն տեսաւ դիտապաստ միջին դարը և բերկրեցաւ:

Ոչ թէ Թրանսայի փառքը, այլ դարերու պարծանքն լինել խորհեցաւ, թեւակոխեց ասպարեղ մը ուրկէ Գաղիոյ անմահից դամն գուցէ շատ վարմնար, և թէ ներուի մեղ այս խօսքն ըսել:

Աշխարհահաշակ սոյն բանաստեղծին վրայ գրելու համար Հանդիսիս անձուկ սիւնակներն չեն ներեր: Ընդարձակագոյն թերթեր տեղէն իսկ կատարած են այդ պարտք, և դոհացած են բազում ժողովուրդներ: Ընդհանուր մամլոյ դրուատիրք և բանքն ի Վիկթոր Հիւկո նոր շրջան մը կը բանան դրողիտական պատմութեան մէջ: Իրահամուռ համակրանայ առջեւ միայն վատիկանութեան կրնայ իրրեւ նախանձոտ մը սուլել ուժգին:

Բոլոր աշխարհի զարմանքը ի՞նչ են մեր զարմանայ քով, ի՞նչ է աշխարհներու քով հիւլէն: Թեղ հաղարտոր օրինակներ իւր գործերէն՝ իւր սկզբունքներն և քարոզած ճշմարտութիւնները հոշակեն, թեղ նկարիչներ նկարեն զնա արդարութեան և իրաւանց տախտակներն ի ձեռքն հալածելու եղ Գաղիոյ վրայ, թեղ հանգչի նա 20-ի՝ ֆելիքս ֆաւստի ծաղկապսակներուն վրայ, ի՞րիտեաւոր անձանց օրհնութեանց մէջ և անմահ յաւէտ յիշատակ մը ավտիտ գիպղիա, սիրելին վիկթոր Հիւկոի:

Վ. Հիւկո սիրեց ընդհանուր աշխարհը, որոյ Մայրաքաղաքն կը համարէր Գաղիան. սիրեց նա հայերը, արեւելի յիշատակները իւր սիրտը կը յուղէին: Նա մարդկութեան բարեկամն եղաւ իշտ:

Սակայն և երբեմն անոայ իւր յուզմանց, իւր ապրած դարուն ամէն շրջանները իւր վրայ խոր ազդեցու-

թիւն ըրին, այս պատճառաւ աշխարհաքաղաքայի մը լինելով բոլորովին չմոռցաւ երբեմն նաեւ թէ դաղիացի մ'էր:

Վ. Հիւկո ընկերային խնդրոց օրինադիրքն ներկայած է «Իւր թշուառներ» անուն գործով, ինչպէս իւր շատ գործերով նա սրտի հետ խօսած է, վիպատմութեանց հրաշալիքն կրնայ համարուիլ սա: Նա պատկառած է պարկեշտութեան աղետութեան օրէնքներէն և իշտ պարկեշտ եղած է, և միշտ աղնիւ:

Բազմաթիւ են նորա երկեր, անհուն է աշխարհի զարմանքն առ նա, ինչպէս նաեւ անբացատրելի եր օրհներգ նորա անմուայ յիշատակին համար:

(Թէև մտադիր էինք Հանդիսին մէջ Վ. Հիւկոի նշանաւոր գործերն ծաղկաքաներ հրատարակել, սակայն անգոյ անձկութեան պատճառաւ հրաժարած ենք այդ մտադրութենէ:)

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆԱԼՈԹՈՒԹԻՒՆ

Գե՞տ. — Գե՞տքն, որ ընդհանրապէս իրրեւերեսաց գծերուն արտայայտութիւնն կը նկատուի սակայն յայտ չաւանանախակուիլ: Կեցումը, հանդարտութիւնը կամ գործունէութիւնը, ձեռնորդութիւնը կամ լիութիւնը, անոնց համեմատութիւնները, անոնց հզօր կամ վստիքէ կերպարանքն, վերջապէս առողջութիւնը կամ հիւանդութիւնը, ամբողջ գիծերուն մէջ նշանակութիւն մը ունին՝ որ կը կատարելագործէ երեսաց նշանակութիւնն: Ուրեմն գե՞տքն է այն արտայայտութիւն՝ որ նորա ձեւն և շարժումները մարմնայն կուտան:

Պիտի զարմանաւ երիքտիսմիլի տաւճարին կրկնայիններուն վրայ տեսնելով հանդարտութիւն, կերպարանայ վեհութիւն, շքեղ սուսեղէններով, պարզ և

մեծամեծներու զօժերով: Նոքա անճիգն վեր կը բռնեն այն մարմարինը՝ որ կարծես իրենց վրայ չծանրանար: Տես ի թուլոն Պուկէի կրօնացիները, ինչ զօրով թիւն ի հանգէս կը բերեն այն ուժգնապիլի միանց: Ե՛ջ, այն բազմաց: Ե՛ջ որք կը թեթեւցեն գլուխն այն բեռէն որոյ ներքեւ լսելը մարմինը կը ձգտի և նկճի:

Բազումի հինաւորաց մոտերին վրայ, ձիւնն սննք, անշնորհ, մեղկ են. սափ արբեցութեան նուառութիւնն յայտ կը բերէ, զօրեղ միւսնք, կեցուած սիւզազանձ և անյողդաղ, ազնիւ գիրք քեզ կը ճանչնան ճիւղներէս և մոլորութեանց նուաճողը: Արտադն Անահիտ, արագ և վառահփայլով, ծուլութեան և անգործութեան թէ՛նա իւր նորագոյնացքը անսեթեւեթ է և երկրաքարչ կը քեր անոր կու սական կու բծքը չեն երբէք հարուածած: Աստղիկն, չորհազեղ և երկնայ, գեղեկատ իւր ընթացքին մէջ, աւելի կը հրապուրէ տկար մարդկութիւնը:

Մեծ արուեստագէտներու յերեւան բերած գիմաց խորին զգացմամբ է որ կը յուզւինք յաճախ անանց հրաշակերտները տեսնելով, և նախնիք բռն մեղեն թափաց չեն այն լշտամբանաց, զորս աշխարհ կու գլէ անանց հանճարոյ նուազ արտայայտութեան համար:

Հեյլէնք, (որովհետեւ արձանագործութիւնը մանաւանդ հայտնաւ արուեստ մ'էր), իրենց պատկերաց տալին մարդկային երգերէ աւելի՝ գից արժանաւորութիւնն և հանգարտութիւն. այսպէս շարժումը չափաւոր էր գծերն պարզ և գլխոյ արտայայտութիւնն համաձայն մարմնոյ արտայայտութեան հետ: Այլ երբ գրէին թատերական նիւթ մը կրնամք ըսել մեզ հասած խառն ինչ գործոց նայելով թէ այս մասին մէջ նոքա այնքան զարմանք

չէին պատճառեր: Սնշուչն աննք կը գուշանային իրենց արձանները ծովու կեղէն նոքա շարժման մէջ մասնաւորապէս կը դնէին արտայայտութիւն. այլ արհամարհոտ զայրոյթն չկարգացուիր միթէ Ապոլոնի չրթանց վրայ, Մելօի Աստղը կան գիմաց գծերուն վրայ տալաւ որում մէջ՝ իրթէ գոռողութիւնը, սուսեւրամարտին աչաց մէջ վառնդին համար անհոգութիւն, սէրն պրեթէ մայրական սէր առ որդին փառանայի Նիոպիլի վրայ, համբերութիւն և աղերս Լայոսիանի հայաւածքին մէջ: Վերածնութեան քանդակագործները փեռնայ կանոնն ի գործ կը դնէին, զոր կանխաւ հրնութեան գործերը իրենց կը ցուցնէին: Մենք զայն կանոնաւորապէս կուսնենք նկարներու մէջ, թէ և այն նուազ բուռն ըլլաց անանց համար և պէտք ըլլաց աւելի մանրամասնութեանց: Ե՛ջ մոռալ կենդանի բնութեան աւելի մոտենալու արուեստի մէջ:

Այս ետադէտք գիմական մարդկայնութեան մէջ կը գտնեն ուսուցումներ և գիմաց համար ճիշդ հրահանգներ այլ նոքա իրաւամբ ի բաց կը լինին պաննք ստատիկ և ծառայարար գործածելէ: Վասն զի եթէ կարելի է բժշկին համար ճշգրտապէս ճանչնալ սոսինչ միմայ պաշտօնները, արձանագործը և նկարչին պարտին սահմանափակուիլ ճշմարիտ արտայայտութեան մէջ այլ սչ իրապաշտ, որ կարողէ անոր կըծկումն: Աւելի հեռուն գնա, ինչ որ թերեւս աւելի գիրքին է, և գու կը համնիս այն դարչեցուցիչ ճշմարտութեան, որում սպանիական դպրոցի մի քանի ուսուցիչք չվարցան մօտենալ: Լուսանկարչութեան միջոցաւ բնութեան վրայ եկած է գիմական արտայայտութիւնը և գիտութեան կը վերաբերի. աչն նորա համար թանկագին է, այլ արուեստագէտն, զայն տեսնե-

լով կը յիշէ թէ ինք իբրեւ բանաստեղծն պարտի նշանակել միայն և թողուլ որ գուշակուի ինչ որ նա չկրնար ի հանդէս բերել առանց գիտողին հետ կռուելու :

Շարժումները ուրիշ յառաջ կուգայ դիմախօսութիւնը , իշտ համեմայն են և անոնց ամբողջութեամբ , հա՛րաշխութեամբ : Ինք կը տպաւորուի ինք : Այս տեսութեամբ փոքր ինչ անհոգութիւն զ'եղ կը տըրմեցնէ պատկերի մը վրայ , ինչպէս սխալ ծանօթութիւն մը երաժշտաց : Եջ . Ի՛նչ-դեռ մեր զարմանքն անխառն է դործոյ մը համար որուն ի՛նչ բան մը մտուցուած չէ :

Լէտիէր դիւտտու կը նկատէ իւր սրգինները պատահաբեւ համար բաղժած : Հիւպատոսին դէմքը , էեցուածքը անողոք խտութիւն կը յայտնեն , պարեգօտին կը կնուածքները ուղիւ են . այլ նա ձեռնամաճ կը թողու գուշակել հօր մը վշտերը դատաւորի խտութեան ներքեւ :

Դաւիթ կը ներկայացնէ իեղ գիրտուտս այն վայրկեանն յորում կը բերուի որդւոց մարմինը . գլուխը յագուած է խորհուրդներով , ոտքերը , ձախ ձեռքը , բոլոր մարմինը հզօրապէս կաշկանդուած են , աջ ձեռքը ի՛նչին թուրակի կը խնարհի մկնաձգապիւն վիճակին : Եջ և որ և է դեր մը չկատարեր :

ԿՈՅՐ ՔԵՐԹՈՂ ՄԻ ՈՂՋՈՒՆԷ ԶՍՐԵԳԱԿՆ

Զգամ դեռ եւս զոյս քո , կենացըն զարման Այլ են , աւան , չիճուցեալ աչքս յախտեան . Զո՛ւր բնդ էրեկս չիճանի դուստն հրապառ ինչդէ՛նդ կամարս փայլ զոր չդիտեմ ես իսորում :

Ոչ ևս այցէ ի հոյեցուածս իմ տկար , Այսպէս երգող ես ո՛նկնդիր եղց յար . Մտնայն իմ վնճայնի իմում տայ կորով Եօրժամ զընամ ես ընդ անասուն անխո՛ւ :

Ի խոր գիշեր և ի սուրակն իստարին
Ի ստուերս նսեմ երգէ թռչունն հեշտային :
Ամբ և ամբաք , աւուրք խաղաղ օրինօք
Գնան սրբնթաց Երն ոչ իսկ յետս դառնայ լոկ
Հարցանեմ զուր , մը իցեն արդ թարմ
ժողովուրդ :

Անհոճոյ են ինձ բնուած մասաք հպարտնք :
Կորուսի ես զարժաթաղեղ ըզվրտակ
Եւ ընդ նոին զճաճանչտէտ ծիրանակ
Ըզխաղս հօտից , զաստուածային կերպարան
Յորւմ Աստուած տեսնէ զմարդ՝ իւր նման
Կրեցի յաւէտ զվիշտս և զինչդ կորուսի
Ո՛ր են բերկրանք , մը արդեօք իմ սիրելի
Ի վիճակի տատ դեղ և չորս չիք և չիք
Ոչինչ թուին ինձ տեսարանք դեղեցիկք ,
Ի զուր ծաղիկ միւրդ և ծաղիկ ընդ աշխարհ ,
Ընդ տնիգիրս փան իմ թախիժ և աշխարհ ,
Սկանդիք զանդատտան ոչ տեսնեն
Եւ է երկրի տեսին եղեւոյ համբէն :
Ամենայն ինչ արդ անտաքօղ ի մտայլ
Պտան իմ ընտիր մտտեանն յաւէտ փափառ :

Թարգմ . Դադ .

Վ . ՍՈՒՔԻՍՍԵԱՆ

Նամակ՝ յեօգդատն

... Խմբագիր Բնտանիք Հանդիսի

Դիտողութիւն մը ի մտին Ազգ . վարժարանաց :

Ազգային զարգացման և կատարեալ զարգացման համար միջոցներ անհրաժեշտ են . խրաքանչիւր հայ անհատին նուիրան մշտակայ պարտքն է , իւրովսանն զօրութիւն լինել Ազգին վերածնութեան և յառաջգիմութիւն կենսաբու ի գործոյ : Արդէն յայտնի է որ Ազգին յառաջգիմութիւն կը թու թեան ծաւալմանէ , այսինքն բարեկարգ վարժարանաց գործութեան կախում ունի . այս ևս անձնիւր անհատի՝ մանուկանդ զգայուն և փոքր իշտութեւ ստեղծ անհատի ազգասիրական յարաբեր և անձանձիր ջանից աստիճանեալ երեւան կը դայ : Ազգ . վարժարաններն յար բարձ-

բազում գրից և գրախոսանման վիճակի մէջ պէտք է տեսնել, որք այսօր գլխախառնար բազում ուրեք գերեզմանանոցներ են դարձած. վասն որոց ազգը յաճախ կը գծգոհի ազգ. վարժարաններէն և հալիւ հազ խորհելով, երբէք չխորհրդածելով բառնալ ի միջոյ յետադիմութիւն՝ միայն կը յաւի. չորս ցամաք կարտասուէ:

Ըստ տկար կարծեաց:

Ա. Աղգ. վարժարաններն՝ գարացական կենաց քաջահմուտ աջաւորը կամ ուսեալ փորձառու հոգարարձուաց վերին հսկողութեան տակ գտնուելու են. որք ունենալու են ըստ կարելոյն անկախ և բարձր գիրք, ու գոհացողիչ ամառականներ իւրաքանչիւր թուոյն Աղգ. սնտուկէն:

Բ. Մէն մի աղգ. վարժարանի ուսանող մի աղիւս ծրագրի համաձայն ստանալու է իւր ուսումն, ազատ չդառնէ և սեթեթէ:

Գ. Աղգ. ժողովէն կը թաթեան նրա իրեալ Տեսչաց հոգարարձուաց և ուսուցչաց ամասկաններն առ օրին վճարելու են, գանդատանաց և վճատութեան երբէք տեղի չտալով, և ազատ մնալով անձնական կրից կամաց և նկատմանց խաղալիք ըլլալ է:

Դ. կը թաթան հաստատութեանց համար եկամուտներ, անշարժ կադրածներ և արկղներ և այլ և այլ հաստութից տղրիւ ընկեր բազմացնելու են:

Եթէ Աղգն սոյն կերպով չնթանայ, եթէ իւրաքանչիւր պոչոսնեաց հաստատութեամբ չլարէ իւր պաշտօն, եթէ միութիւնն չ'ժողաւորէ ժողովաց անգամաց և անհատից սրտից մէջ, վերջնապէս մինչեւ որ վարժարանայ նիւթակնի խնդիրն չառնուի ապահովութեան ներքեւ, անօգուտ է յառաջդիմութիւն սպասել մեր Աղգ.

վարժարաններէ: Կրկնելով խօսքս կը յաւելում թէ Աղգ. Մարմինք անաքաղոսի հանդուցիւք կապուած պարտին լինել և հետեւաբար գերադաս համարելու են ընդհանուրին շահին քան իւրեանց մասնաւոր շահ: Աղգ. սահմանադրութեան հիմունքն և սկզբունքն են պարտք և իրաւունք, սոյն երկուքին անբաժան մասունքն ինկատ առնուին հարուստին, միջակին և ըստորնայն կողմանէ, յայնժամ բարեկարգութիւնն և յառաջդիմութիւնն ինքնին կը գոհանան, յայնժամ Աղգ. մանկալին կըստանայ պարտոց և իրաւանց կաթին հետ ուսման համեղաճաշակ կաթն. յայնժամ վերսկինդանութիւնն կը ս'սի հայ Աղգին համար:

Մասնաւորելով խօսքս Եօղաւոր երկնեւ Մայր վարժարանի նկատմամբ տեղիցս քաղաքական ժողով նկատելով որ վարժարանաց անկերպարան վիճակն նիւթական և բարոյական աջակցութեանց մեծ պէտք ունի, անհրաժեշտ դատեց ձեռնարկել բարեկարգութեան աղգ. երկնեւ վարժարանաց նորոգ հոգարարձութիւն մը կազմելով որք կը բաղկանան հմուտ և ուսեալ անձներէ, որք ուստած են յօգուտ և իշահ Աղգ. վարժարանաց երկնեւ ուսանողաց տէն ջանք և զոհողութիւն ի գործ դնել, և իշտ գիմելով ընդհանուրին աջակցութեան և խրախուսական նպատից, ինքեանք և օրինակ հանգիստնալով նոցա: Այս առթիւ մեր անհուն երախտիքն և Հորհակալիք ի գիմայ հասարակութեան պարտ անձին կը համարեմ յայտնել հրապարակաւ Մեծարգոյ տեարց Միհրան Բիւրքճեան, Յովոր Միտքանեան և Սիմոն Հեքիմեանի՝ որք նիւթապէս և բարոյապէս եռանդուն ջանք և ճիւղ կ'ընտան իւրեանց ազգու բանակցութեամբ Աղգային հանդէսներու մէջ կը բացալուեն հոյ

սրտեր, առանց ունենալու և կարելու թիւն տալի թշուղի նախանձոտ անձանց ապերասան և անիրաւ յարձակմանց : Տալիս երկինք որ ողին կրթասէր անձանց ջանքերն լիովին սլակուին, զոր խանձակարօտ տենչանօք բորբոքեալ տենեւ կը տենչայ Եօղլատու հայաթիւնը :

Ա. Ենֆիէճեան

Եօղլատ

Կը փափաքինք որ վերջնջանակեալ Տեարց նման ամէնուրեք կրթանուէր ազգայինք ստանձնեն հայ մանկուոյն դաստիարակութեան հոգն, որպէս զի ազգն թեւակոխէ փառաւոր ապագայի մը և վերադարձէ առ ինքն ոսկեղար մը, յարատեւ երջանկութեամբ մը նուիրաւ գործուած :

Գաւառացի կրթասէր ազգայինք մանաւանդ պարտաւոր են հեռի մնալ կուսակցական պառակտումներէ և միասիրտ աշխատիլ իրենց որդւոց օգտին համար :

Ք Ն Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք

Վարժարանաց ամալերջի քննութիւնք սկսած լինելով՝ ներկայիս մեր անկեղծ խնդակցութիւնն կը յայտնեմք ամեն անոնց՝ որք կաշխատին յօգուտ Ազգային մանկուոյն : Մեր նպատակէն դուրս է ուրոյն ուրոյն վարժարանաց յաջողութիւնն հոս յիշատակել, զի արդէն ժողովուրդն դիտէ թէ որ դպրոցն կաշխատի ազգին զաւակաց համար : Բազում գնահատման և չնորհակալութեանց արժանի են կրթութեան այն արի զինուորներ՝ որք իրենց ապերախտ պաշտօնին մէջ աշխատելու համար քաջալերուելու պէտք չեն զգար :

Կը խնդրուի թախաձագին ծնողքներէ և պաշտպաններէ՝ որք հետա-

քըրքիր լինին իրենց որդւոց քննութիւնները տեսնել և գէթ այսու քաջալերել հայ դաստիարակն որ յաճախ առանձին կը մնայ և թափուր կը տեսնէ իւր շուրջ քննութեանց հանդիսաւոր օրերուն մէջ :

Դաստիարակութեան կարեւորութիւնը թերի ըմբռնած կը լինիմք, երբ հարկ չեմք դատեր դոնէ տարին մի անգամ այցելել Ազգ. վարժարաններու կը դիմեն օր հայ մանուկներ :

Կը փափաքինք ի սրտէ որ ողջութիւն անձանց գիտողութիւնները լաւ ուսումնասիրենք և չգողքինք միշտ ազգին համար պատուաբեր ընթացք մը բռնել :

Կպրօցական կենաց ծանօթ ազգայինք չեն մոռնար երբէք թէ՛ հայ դաստիարակն ամենամեծ զոհողութիւններ յոնձն կառնու իւր խնամոց յոնձնուած սանունց համար, ի մօտ ունենալով թէ զուրկ պիտի մնայ ինք նկատական ամէն նպատակներէ շատ պարագայից մէջ, սակայն նոյն պոչոտօնեայն սա մխիթարութիւնն ունի թէ ինք հայ ազգին ապագային բարոյքման կաշխատի մասաւր :

Այդպիսի անձնուէր ուսուցչաց գործն անմահ պիտի մնայ, ճշմարիտ կրթասէրներ պիտի դիտնան միշտ նոյա արժանիքն հռչակել ամենուրեք, մինչդեռ ազգէտ աշխարհն ծաղրանօք կը հեղնէ անձնութեան ջանքեր և կուգէ ուր ծիծաղ մը արձակել հայ վարժապետին երեսն ի վեր : Սակայն ապագայն էր վարձատրէ :

ԽՄԲԱԳԻՐ . — Սիմոն Գաբամաճեան

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ . — Արամ Աշճեան

ՏՊԱԳՐԵԱՒ. ՀՐԱՄԱՆԱԻ ՄԷԱՐԻՖԻ